

ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ

Η νεοσύστατη 22η ΕΒΑ, με τη συνδρομή ωρομίσθιου προσωπικού διενήργησε σωστικό ανασκαφικό έργο κυρίως στην πόλη της Ναυπάκτου. Τρεις ανασκαφές αξιολογήθηκαν να παρουσιαστούν εδώ.

Οδός Πλαστήρα (εικ. 1-3)

Σε ολόκληρη την ανασκαφείσα έκταση του οικοπέδου εντοπίστηκε το νότιο τμήμα βυζαντινού λουτρού που εκτείνεται ανατολικά κάτω από την οδό Πλαστήρα και βόρεια στην ιδιοκτησία των αδελφών Ι. Περάτη. Το ανατολικό τμήμα συγκροτείται από δεξαμενή ύδατος στο δυτικό του άκρο.

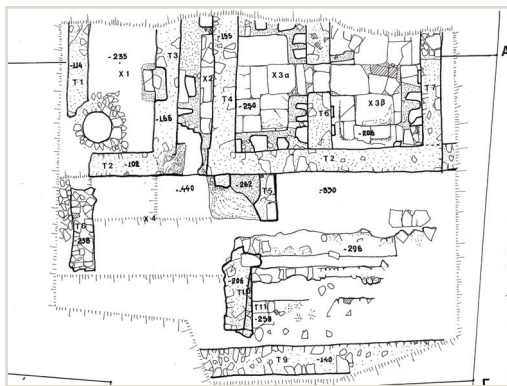
Σε επαφή με τη δεξαμενή, στα ανατολικά εν-

τοπίζεται ο χώρος του «Θερμού» (*caldarium*) με υπόκαυστα, κατασκευασμένα με κτιστούς πλίνθινους ορθογώνιους πεσσούς. Ο τοίχος που συνέδεε το χώρο του θερμού με τη δεξαμενή διαμορφωνόταν με δύο τοξωτά πλίνθινα ανοίγματα.

Το *caldarium* περιελάμβανε δύο χώρους που επικοινωνούσαν μεταξύ τους και το δάπεδό τους ήταν στρωμένο με μεγάλες ορθογώνιες σχιστόπλακες υπόλευκου χρώματος. Στις εσωτερικές παρειές των τοίχων του χώρου του θερμού, χαμηλά υπήρχαν κτιστά θρανία για να κάθονται οι λουόμενοι, πλινθόκτιστα, επιχρισμένα με κονίαμα. Λόγω των φθορών διακρίνονται οι αγωγοί του θερμού αέρα. Στην πλάτη των θρανίων υπήρχε ορθομαρμάρωση, όπως μαρτυρούν τα αποτυπώματα των μαρμάρων και στα κονιάματα.

Στο βορειοδυτικό άκρο του δεύτερου χώρου του θερμού, υπήρχε είσοδος, που οδηγούσε στο χώρο των αποδυτηρίων ή «Χλιαρόν» των βυζαντινών λουτρών, που εκτείνεται κάτω από την οδό Πλαστήρα στα ανατολικά. Κάτω από παλιά πέτρινη οικία πρέπει να συνεχιζόταν ο χώρος του «Ψυχρού» (*frigidarium*).

Το νότιο τμήμα του οικοπέδου αποτελούσε τον υπαίθριο χώρο του λουτρού. Σε βάθος 2,96 μ. εντοπίστηκε κτιστός αγωγός, με φορά από Δ. προς Α. και πολλές ορθογώνιες γκριζες σχιστόπλακες από πλακόστρωτο δάπεδο.

Εικ. 1-3. Ναύπακτος, οδός Πλαστήρα, οικόπεδο Πέτρου. Βυζαντινό λουτρό. Κάτοψη, γενική άποψη από Ν. και άποψη του «Θερμού».

Εικ. 4. Οβρυόλακα, οικόπεδο Παππά και Στράτου. Βυζαντινό νεκροταφείο. Γενική άποψη από Ν.

Τα ευρήματα μαρτυρούν τη μακροχρόνια χρήση του βυζαντινού λουτρού, που φαίνεται να είχε δημόσιο χαρακτήρα. Η ανασκαφή απέδωσε μεγάλο αριθμό εφυσωμένης αβαφούς βυζαντινής κεραμικής και στα ανώτερα στρώματα μεταβυζαντινής κεραμικής του 15ου-17ου αιώνα.

Οβρυόλακα (εικ. 4-6)

Το οικόπεδο Παππά ανασκάφηκε τον Οκτώβριο του 2006. Βρίσκεται στο οικοδομικό τετράγωνο 235 και αποτελεί συνέχεια του οικοπέδου Καλτσά, όπου στα τέλη της δεκαετίας 1990 είχε εντοπιστεί εκτεταμένο βυζαντινό νεκροταφείο με πολυάριθμους ψευδοκιβωτίοσχημους και κεραμοσκεπείς τάφους. Στο οικόπεδο Παππά εντοπίστηκαν ακόμη επτά ψευδοκιβωτίοσχημοι, ένας λακκοειδής και τέσσερις ελεύθερες ταφές. Οι ψευδοκιβωτίοσχημοι ορίζονται με μία, δύο και τρεις σειρές πέτρες ακανόνιστου σχήματος. Σε ορισμένες παρεμβάλλονται θραύσματα κεραμιδιών. Καλύπτονται με μεγάλες καλυπτήριες πλάκες. Οι νεκροί είναι

στραμμένοι προς Α. Η ανασκαφή απέδωσε μόνο ένα ενετικό νόμισμα.

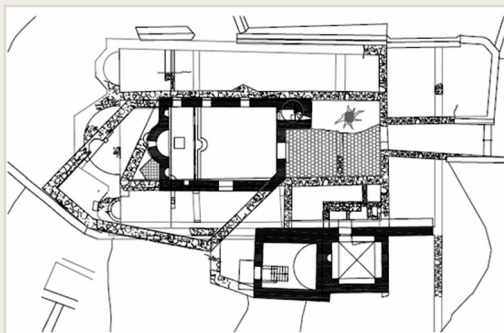
Στην ανατολική συνέχεια του οικοπέδου Παππά, στο οικόπεδο Β. Στράτου την άνοιξη του 2007, διενεργήθηκε επίσης σωστική ανασκαφική έρευνα στο ίδιο οικοδομικό τετράγωνο. Μετά την επιφανειακή αποχωμάτωση, εντοπίστηκαν 20 ταφές, σε δύο επίπεδα, σε βάθος 1,50 μ. από τη στάθμη του εδάφους, οι T1-T16 στο ανώτερο επίπεδο και T17-T20 στο κατώτερο. Από αυτούς οι έξι (T2, T9, T10 α-β, T11, T18) ήταν ψευδοκιβωτίοσχημοι. Οι υπόλοιποι απλοί λακκοειδείς. Η ανώτερη κάλυψή τους οριζόταν με μικρές ακατέργαστες πέτρες και κονίαμα σε μία περίπου ορθογώνια επιφάνεια. Μετά την αφαίρεση της επιφάνειας αυτής που λειτουργούσε ως σήμα, οι μισοί (T2, T6, T7, T9, T12, T14, T17, T18) βρέθηκαν επιπλέον καλυμμένοι με μεγάλες καλυπτήριες πλάκες. Οι υπόλοιποι έφεραν μόνο το σκελετό. Οι σκελετοί σώζονταν σε σχετικά καλή κατάσταση.

Ο σταθερός προσανατολισμός των νεκρών, ο μεγάλος αριθμός και η μορφή των τάφων

Εικ. 5-6. Οβρυόλακα, οικόπεδο Παππά και Στράτου. Βυζαντινό νεκροταφείο. Κιβωτίοσχημος τάφος (πριν και μετά τον καθαρισμό).

Εικ. 7. Κάτοψη των αρχιτεκτονικών υπολειμμάτων στο χώρο του ναού.

Εικ. 8-9. Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα του βυζαντινού ναού και των οθωμανικών τεμενών στην ανατολική και τη δυτική πλευρά του.

Εικ. 10. Ο χώρος μπροστά στο ναό, στρωμένος με σπαράγματα μαρμάρινου διακόσμου βυζαντινής περιόδου.

των τριών οικοπέδων, η βάσιμη υπόθεση ότι εκτείνονταν ακόμη δυτικότερα κάτω από την οδό Καρακουλάκη και τις απέναντι οικίες, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι εντοπίζεται εδώ, στις βορειοδυτικές υπώρειες του κάστρου το βυζαντινό νεκροταφείο, που ίσως λειτουργούσε μέχρι τους πρώτους δύο αιώνες της τουρκοκρατίας.

Κάστρο Ναυπάκτου (εικ. 7-10)

Εξαιρετικό ενδιαφέρον, αρχαιολογικό και ιστορικό, είχε η ανασκαφή στο δεύτερο από άνω διάζωμα του κάστρου και συγκεκριμένα στο ναό του Προφήτη Ηλία. Η ανασκαφή προέκυψε κατά την αποκατάσταση των κτηρίων των τριών άνω διαζωμάτων στο πλαίσιο του προγράμματος «Κάστρων Περίπλους». Στο πρόγραμμα περιλαμβάνονταν και πλακόστρωτη διαμόρφωση γύρω από τον πέτρινο ναό του Προφήτη Ηλία στο δεύτερο διάζωμα.

Ανασκάφηκε αρχικά ο χώρος ανατολικά της αψίδας που έφερε στο φως τους τοίχους ενός οθωμανικού τεμένους, ο νότιος τοίχος του οποίου ταυτίζεται με το νότιο τοίχο του ναού. Η είσοδος στον κύριο χώρο του τεμένους γινόταν από θύρα στο κέντρο της λοξής βορειοδυτικής πλευράς, στον άξονα του μικράμπ. Μεγαλύτερη έκπληξη υπήρξε η αποκάλυψη και δεύτερου νοτιοανατολικού τοίχου μικρότερου τεμένους που εξέχει με λοξή φορά και εφάπτεται στο νότιο τμήμα της αψίδας του. Οι πλευρικοί τοίχοι ταυτίζονται με τους τοίχους του ναού. Εδώ μόλις διακρίνεται το ημικατεστραμμένο από την αψίδα του Προφήτη Ηλία μικρότερο ημικυκλικό εσωτερικά μικράμπ.

Το μεγαλύτερο όμως ενδιαφέρον είχε η αποκάλυψη των θεμελίων του βυζαντινού ναού. Ήδη στις δοκιμαστικές τομές είχαν εντοπιστεί ίχνη μαρμαροθετημένου δαπέδου σε βάθος μόλις 0,05-0,10 μ., κάτω από το δάπεδο του μεγαλύτερου τεμένους, επιβεβαιώνοντας τις πιο πρόσφατες υποθέσεις και ερμηνείες. Δυστυχώς, η ανατολική πλευρά του ναού, που θεμελιώθηκε απευθείας στο βράχο του εξάρματος του δεύτερου διαζώματος του κάστρου, είναι κατεστραμμένη έως τα θεμέλια. Τα ελάχιστα ίχνη της όμως επιτρέπουν να διακρίνουμε τις τρεις τρίπλευρες εξωτερικά και ημικυκλικές εσωτερικά αψίδες, που εξέχουν από τον ανατολικό τοίχο.

Η συνέχιση της ανασκαφής στη βόρεια και τη νότια πλευρά του ναού έφερε στο φως τα ίχνη των μακρών τοίχων του βυζαντινού

ναού. Σε ολόκληρο το κατώτερο τμήμα εφάπτεται εσωτερικά με το νεότερο πέτρινο αντέρεισμα (περίβολο) του εξάρματος του τοίχου του σημερινού περιβόλου, συναντώντας τη δυτική πλευρά. Η πλευρά αυτή είχε τρεις μεγαλοπρεπείς κύριες εισόδους στο ναό, σχηματίζοντας τριβήλο.

Στο βόρειο και το νότιο κλίτος και σε απόσταση ακριβώς 4 μ. από το εσωτερικό της ανατολικής πλευράς, εντοπίστηκαν τα ίχνη του μαρμάρινου στυλοβάτη του μαρμάρινου βυζαντινού τέμπλου.

Οι ενδείξεις της κάτοψης οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο ναός ανήκει στον τύπο τρίκλιτης ξυλόστεγης μεσοβυζαντινής βασιλικής. Τις δύο, τουλάχιστον, οικοδομικές φάσεις του βυζαντινού ναού και τη λαμπρότητα του οικοδομήματος μας αποκάλυψαν τα μαρμαροθετήματα των δαπέδων του βόρειου κλίτους, αρκετά ίχνη του νότιου κλίτους και τα τεμάχια του ανάγλυφου μαρμαροθετήματος, με τα οποία οι Οθωμανοί έστρωσαν το διάδρομο εισόδου στο τζαμί.

Προϊστάμενοι

†Φραγκίσκα Κεφαλλωνίτου (2006-2008)
Αναστασία Κουμούση (2009-2010)

Ανασκαφές

Ναύπακτος, οικόπεδο Πέτρου

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι

Φραγκ. Κεφαλλωνίτου, Ι. Κωστή